ALIN CRISTIAN SCRIDON
West University of Timişoara

A FORGOTTEN PORTRAIT OF THE ECCLESIASTICAL HISTORIOGRAPHY. FILARET MUSTA – A BIBLICAL SYNAPSE IN THE EUROPEAN THEOLOGICAL SPACE

Abstract: The life and work of BishopIosif Filaret Musta, and of religious and secular realities in Caransebes, from the beginning of the twentieth century, will be the topics of our future book. Herewith, in a few pages we aimed to summarize the concerns and aspirations of an Orthodox monk from Eastern Europe.

Keywords: The Diocesan Theological Institute from Caransebeş, New Testament, Bible, Theology.

Fără îndoială că despre Filaret Musta s-a scris prea puţin. Sub acest aspect, trebuie ţinut cont de faptul că abia au văzut lumina zilei lucrări însemnate, care au fost închinate unor mari repere ecleziale bănăţene. Astfel, modestul arhiereu încă se lasă aşteptat, pentru ca un cercetător să creioneze *in extenso* elemente ce ţin de viaţa sa şi contribuţiile aduse în orizontul teologic, dar şi cultural.

Născut la 20 martie 1839 în casa preotului Adam Musta. Părintele Adam Musta era din Răcăjdia şi fusese numit capelan la Văliug în Banatul istoric. Mama viitorului episcop, Ruja Dragomirescu era fiica preotului din Văliug şi erau originari din Dubova. Filaret Musta a primit la botez prenumele de Filip (*F. D.*, 1921, XXXVI, nr. 42, p. 2). După absolvirea claselor primare la şcoala românească şi nemţească din localitatea natală, a urmat cursurile gimnaziale la Beiuş, studiile de drept la Debreţin, iar Teologia la Caransebeş (1867-1868) şi Lipsca (1868-1870), (Petrica, 2005, p. 237; Cilibia, 2012, p. 205). Proaspăt absolvent, este cooptat în echipa profesorală al Institutului Teologic din Caransebeş, începând cu anul 1870 (Cilibia, 2012, p. 205). Întrucât la Lipsca a beneficiat de prelegerile reputatului biblist german Constantin von Tischendorf, la Caransebeş i se atribuie *Catedra biblică*. Apoi, din anul şcolar 1871-1872 este numit director al Institutului Teologic, funcţionând în această calitate vreme de 17 ani, până în anul 1888.

Episcopul Ioan Popasu îl hirotoneşte în treapta diaconatului la 21 noiembrie 1871; hirotesit protodiacon la 16 aprilie 1872 în ziua de Paşti; iar apoi preot celib de *Înălţarea Domnului*, în 9 mai 1874. Câteva luni mai târziu intră în tagma monahală la mănăstirea Hodoş-Bodrog, avându-l ca naş pe Corneliu Jivcoviciu (4 februarie 1875). Aici primeşte numele de Filaret.

a) Demnităţi bisericeşti şi laice

La 25 decembrie 1891 este hirotesit arhimandrit de episcopul Nicolae Popea al Caransebeşului, iar din 23 aprilie 1902 preia şi funcţia de vicar eparhial. După moartea lui Nicolae Popea, a fost ales episcop titlular, dar rămâne neconfirmat de împăratul de la Viena. În baza articolului 118 din Statutul Organic şagunian, Filaret Musta conduce episcopia până la alegerea şi confirmarea lui Miron Cristea ca episcop de Caransebeş. După evenimentele din 1918, în 1919 este ales senator în Parlamentul României în două legislaturi. Preasfinţia sa a coordonat grupul parlamentar bănăţean din Senatul României. Odată cu plecarea lui Miron

BDD-A21812 © 2014 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:51:03 UTC)

Cristea ca mitropolit primat se credea că Filaret Musta va prelua demnitatea episcopală, însă datorită vârstei, declină acesată ofertă în favoarea mai tânărului Iosif Traian Badescu. Totuşi, în semn de preţuire teologii români întruniţi, după Marea Unire, în prima sesiune a Congresului Naţional Bisericesc (CNB) hotărăsc hirotonirea lui Filaret Musta în treapta episcopatului. Hirotonirea a avut loc la 5/18 octombrie 1921 în Catedrala mitropolitană din Sibiu (*F. D.*, 1921, XXXVI, nr. 41, p. 6). La acel fastuos eveniment din soborul ierarhilor a făcut parte: mitropolitul Nicolae Bălan al Ardealului; episcopul Ioan Ignatie Papp al Aradului, episcopul Iosif Traian Badescu al Caransebeşului, episcopul Roman Ciorogariu al Oradiei şi episcopul vicar Ilarion al Sibiului (*F. D.*, 1921, XXXVI, nr. 42, p. 2-3). Hirotonirea în treapta episcopatului, dar şi acceptarea lui Iosif Traian Badescu ca Filaret Musta să-i secondeze acţiunile în eparhia Caransebeşului atestă apropierea dintre cei doi ierahi bănăţeni.

O încununare a activităţii sale pe tărâm teologic reprezintă acordarea titlului de *Doctor Honoris Causa* a Universităţii din Cernăuţi la 17 mai 1929, la propunerea fostului cadru didactic de la Institutul Teologic din Caransebeş, ajuns pe cea mai înaltă treaptă a administraţiei teologiei cernăuţiene – decanul Vasile Loichiţa. Cu acest prilej, dogmatistul Vasile Loichiţa avea să consemneze în *Foaia Diecezană* (Loichiţa, 1929, p. 2*)*:

„Doctor honoris causa”

Sub acest titlu Candela, revista teologică şi bisericească din Cernăuţi, publică în numerii săi pe Aprilie – Iunie a.c. următoarele: „Facultatea noastră de teologie, în şedinţa Consiliului ei din 17 Mai a. c., a conferit cu unanimitate de voturi titlul de Doctor în Teologie honoris causa Prea Sfinţiei Sale părintelui arhiereu şi vicar episcopesc al eparhiei Caransebeşului, Filaret Musta. Ierarhul nanogenar face parte din seria acelor bărbaţi aleşi ai bisericii bănăţene, pe cari mintea luminată a marelui Român şi întâiul episcop de Caransebeş, Ioan Popasu, din epoca şaguniană, i-a ştiut alege şi a-i grupa în jurul său, spre a-i avea vrednici împreună muncitori şi continuatori ai operei sale iniţiale, aşa de importante pentru fundamentarea şi îndrumarea pe calea înaintării a întregii vieţi bisericeşti şi şcolare în reînfiinţata (1865) episcopie a Caransebeşului, după greaua şi îndelungata robie de mai bine de un veac de sub ierarhia sârbească. Născut dintr'o familie preoţească de pe valea Căraşului din Bănat, Prea Sfinţia Sa, după terminarea studiilor sale universitare, intră la 1870 în serviciul eparhiei Caransebeşului, şi timp de aproape 20 de ani ocupă catedra studiului biblic la nou înfinţatul Institut teologic din centrul eparhiei, conducându-l în acelaş timp şi ca primul ei director. Trece apoi în serviciul conzistoriului diecezan ca referent în senatul bisericesc, şi prin cunoştinţele sale temeinice în viaţa administrativă-bisericească, devine cel mai de seamă sfetnic al primilor doi ierarhi: Ioan Popasu şi Nicolae Popea şi împreună conducător al bisericii bănăţene, reprezentând-o în toate corporaţiunile bisericeşti ale mitropoliei din Ardeal. Înaltele misiuni onorifice ale Prea Sfinţiei Sale din partea organelor superioare ale mitropoliei ardelene, apoi, mai pe urmă, alegerea Prea Sfinţiei Sale (1908) în scaunul devenit vacant prin moartea academicianului Nicolae Popea dar neconfirmată de guvernul unguresc pentru sentimentele naţionale intransigente a celui ales – sunt o grăitoare dovadă pentru importanta personalitate şi rolul distins ce l-a avut P. S. Sa în viaţa noastră bisericească din acel colţ de ţeară bănăţean. Totdeauna preocupat de nobilul gând, că fiecare din noi are datoria de a-şi servi Biserica şi Neamul cu cea mai scumpă conştiinţiositate şi cu maximul luminilor sale sufleteşti, - prezentându-se P. S. Sa, sub acest raport, totdeauna şi în tot chipul ca o luminoasă sinteză a chemării şi datoriei, - părintele arhiereu Filaret Musta, cu sfânta muncă a sârguinţii de albină, şi-a îmbogăţit sufletul cu cunoştinţi şi însuşiri cari îl aşează printre cei mai culţi ierarhi ai bisericii româneşti. Graţie nimbului vastei sale culturi, mai ales teologice, - pe terenul studiului exegetic al s. Scripturi, în biserica ardeleană, este o incontestabilă autoritate -, P. S. Sa şi-a câştigat încă din anii

BDD-A21812 © 2014 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:51:03 UTC)

tinereţelor sale toată autoritarea şi greutatea bărbatului fruntaş al cărui cuvânt era hotărâtor în toate chestiunile mari din viaţa constituţională a bisericii bănăţene. – Viaţă plină de resemnări şi curată ca a unui sfânt; caracter fără prihană; sever, dar drept şi neclintit în faţa datoriei; subordonarea oricăror consideraţiuni personale până la abnegaţiune, în pragul marilor şi sfintelor cauze ale Bisericii şi Neamului – iată virtuţi cu cari şi-a îmbodobit sufletul şi şi-a înscris pagini de netăgăduită frumuseţă în istoria bisericii româneşti contimporane, nonagenarul biserican Filaret Musta dela Caransebeş! Luând în considerare acest pilduitor devotament şi apostolică credincioşie cu care Prea Sfinţitul Filaret Musta dela Caransebeş timp de şase decenii şi-a servit Biserica şi Neamul, Facultatea noastră de Teologie din Cernăuţi i-a conferit Prea Sfinţitului arhiereu şi vicar episcopesc de Caransebeş Filaret Musta titlul de doctor în teologie honoris causa, aducând prin acest gest al ei şi un binemeritat omagiu Bisericii noastre strămo;eşti din Bănat, permanentă şi neadormită strajă a ortodoxismului şi a fiinţării noastre din acesată extremă margine a extinderii noastre naţionale”.

Pe de altă parte amintim că legislaturile de senator a episcopului Filaret Musta a coincis cu tulburările vremii. Se cunoaşte că Marea Criză economică din România dintre noiembrie 1928 – noiembrie 1933 a dus la o instabilitate politică: au avut loc trei alegeri parlamentare şi s-au succedat nouă guverne. Filaret Musta în baza legilor era senator de drept, iar membrii acestei părţi a Senatului României era compus din: moştenitorul tronului, arhiereii ortodocşi şi greco-catolici, reprezentanţii cultelor recunoscute de stat şi conducătorii principalelor instituţii ale statului. Acestora li se adăuga componenţa senatorială aleasă prin vot. Membrii trebuiau să fie trecuţi de 40 de ani. Am făcut aceste precizări, întrucât *Foaia Diecezană* într-un număr al său sublinia:

O lămurire

Unele ziare au publicat ştirea, că P. S. Sa Arhiereul, Vicar episcopesc Filaret Musta a fost „huiduit” cu ocazia alegerilor. Desminţim această ştire necontrolată, deoarece P. S. Sa n’a fost vre-odată huiduit de către alegători; „huiduelile” cum le numesc ziarele – au vizat cu totul alte persoane” (*F. D.*, 1928, XLIII, nr. 52, p. 7).

Trece la cele veşnice de Sfânta Cuvioasă Paraschiva (14 octombrie) din anul 1930 la vârsta de 91 de ani, lâsând Episcopiei Caransebeşului biblioteca sa însumând 3000 de volume (Petrica, 2005, p. 242).

Filaret Musta a fost primul profesor al *Catedrei de Studiu biblic* de la Institutul Teologic din Caransebeş. Nu s-a distins prin publicarea unor opere pe tărâm noutestamentar. Dar totuşi, trebuie să ţinem cont de faptul că preasfinţia sa a fost decanul de vârstă dintre bibliştii bănăţeni. De asemenea, nu fără temei aducem aminte de perioada deficitară în lucrărilor biblice româneşti de la mijlocul secolului al XIX-lea. Contribuţiile biblice pot fi cuantificate mai degrabă prin rolul pe care l-a avut în cadrul Episcopiei, iar din această poziţie a sprijinit *Foaia Diecezană* şi *Tipografia Diecezană* – cele două organisme fiind socotite ca cei doi plămânii care diseminau „aerul biblic” în Eparhia Caransebeşului.

b) Omul Musta în ochii contemporanilor

Distinsul cleric bănăţean, Filaret Musta, ne este prezentat în ipostaza de intelectual rafinat cu studii în occident şi abonat fidel al gazetelor de limbă franceză „Le Figaro” şi „Le Gaulois” (Cilibia, 2012, p. 205). Aşa cum am menţionat mai sus, primul câştigător, dar neconfirmat în scaunul episcopal s-a născut în ziua de 20 martie 1839 în comuna Văliug,

BDD-A21812 © 2014 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:51:03 UTC)

astfel candidatul avea vârsta de 69 ani în 1908 (*F. D.*, 1930, XLV, nr. 42, p. 2-4). Dezavantajat de spiritul său naţionalist intransigent, Filaret Musta, avea să piardă confirmarea împăratului (Moaca, 1930, p. 7). Gazeta *Foaia Diecezană* prezintă în unul din numerele sale simplitatea sa: „ ...a fost cu adevărat modest; un cărturar vecinic combativ; un spirit fin şi de o rară erudiţie; un temperament ordonat şi autoritar dar în aceeaşi măsură de o bunătate a inimii, care nu se poate cuprinde în cuvinte" (*F. D.*, 1930, XLV, nr. 42, p. 3).

El este surprins în toate relatările vremii ca un adevărat monah, conştient de misiunea sa, Filaret Musta nu şi-a dorit măriri cu orice preţ: „La episcopie n'a râvnit, căci însuş spunea: n'am râvnit după episcopie, trecutul îmi este martor. *O puteam avea în 1889, dară din considerente binecuvântate am declinat-o dela mine...*" (*F. D.*, 1930, XLV, nr. 42, p. 3)

Aurel Moaca spunea - în gazeta Foaia Diecezană că „decedatul Arhiereu a dat dovadă de abnegaţie atunci, când după trecerea actualului Înalt Prea Sfinţit Patriarh Miron Cristea dela Episcopia noastră la Bucureşti ca metropolit Primat n'a reflectat să fie ridicat la treapta de episcop al Caransebeşului. În schimb i-s'au dat toate onorurile, fiind scutit la bătrâneţe de sarcina grea a răspunderii" (Moaca, 1930, p. 7) sau „Cine nu-l cunoştea, putea să creadă că-i o fire aspră, ceeace însă nu este cazul, căci dacă ştiai să te porţi faţă de venerabila sa persoană, era omul cel mai bun de inimă. Adevărat, că era impulsiv, se supăra uşor şi adeseori, dar nu din adâncul interiorului, ceeace l-a şi conservat până la adânca bătrâneţe" (Moaca, 1930, p. 7).

Referitor la prima alegere de episcop, învăţătorul Pavel Jumanca consemna: „În prima alegere s-a dat o covârşitoare majoritate de voturi bătrânului Filaret Musta. Se ştia că nu va fi confirmat de către superioritatea de stat. O ştia şi dânsul. I s-a dat mai mult ca o satisfacţie pentru lunga sa colaborare, devotată şi cinstită, la organizarea şi trăirea eparhiei. Bătrânul era emoţionat până la lacrimi. Înţelegea bine teatrul ce se joacă şi totuşi era mulţumit căci voinţa naţională i-a acordat dragostea sa" (Jumanca, 2011, p. 333).

Interesantă era concepţia clerului de la începutul secolului XX în privinţa alegerii unuia din cele două componente: naţionalitate şi Biserică. Chiar dacă decantarea caracterului naţionalist putea aduce prejudicii Bisericii, „sfinţenia" naţionalităţii era mai presus decât sacralitatea Bisericii: „Sufletul meu s-a mâhnit – spunea Filaret Musta - dar nu s-a rănit, prin vrăjmăşia guvernului ostil bisericii şi neamului nostru, ba am fost mândru de această vrăjmăşie, bine ştiind că simţămintele mele naţionale, iubirea de biserică şi neam au fost spinul în ochii guverunului." (*F. D.*, 1921, XXXVI, nr. 42, p. 5)

Din relatările contemporanilor aflăm informaţii interesante despre bătrânul episcop: „Este bine cunoscută bunătatea de suflet a uriciosului Arhimandrit Filaret Musta, care ne prezida, în numele Episcopului, examenele de sfârşit de an şcolar. Se silea să ne ajute la răspunsuri, să scoată din greu pe cei care se încurcau." (Jumanca, 2011, p. 96); „Arhimandritul Filaret Musta, care ne încuraja mereu cu glumele sale, cu vorbele de spirit şi ocările, care ne cădeau aşa de bine şi ne înviorau" (Jumanca, 2011, p. 183).

Conturarea caracterului lui Filaret Musta, raportându-ne la presa vremii şi la documentele arhivistice, nu poate fi socotită ca o îndeletnicire aridă. De aceea, socotim că invitaţia publică lansată de reputatul profesor Nicolae Bocşan, cu ocazia Simpozionului Internaţional din Caransebeş (13 mai 2013) şi adresată tuturor cercetătorilor, de a întocmi o monografie a vrednicului ierarh Filaret Musta, va aduce cu siguranţă elemente noi. Aceste elemente, apreciem că nu vor schimba direcţia portretizării a candidatului la scaunul episcopal: un monah simplu, cult şi demn.

BDD-A21812 © 2014 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:51:03 UTC)

BIBLIOGRAFIE

A. Periodice de la sfârşitul secolului al XIX-lea şi începutul secolului al XX-lea

Foaia Diecezană, Caransebeş, 1886-1940

B. Lucrări generale

Cilibia, Constantin — *Biserica şi societatea bănăţeană în timpul episcopului dr. Iosif Traian Badescu (1920-1933)*, Editura Diecezană, Caransebeş, 2012.

Jumanca, Pavel, — *Amintiri. Anii tinereţii*, cuvânt înainte de Nicolae Bocşan, studiu introductiv, note şi îngrijire de Laurenţiu Ovidiu Roşu, Editura David Press Print, Timişoara, 2011.

Petrica, Vasile, — *Institutul Teologic Diecezan Ortodox Român Caransebeş (1865-1927)*, Editura Episcopiei Caransebeşului, Caransebeş, 2005.

C. Studii şi articole în reviste bisericeşti, istorice şi culturale

Loichiţa, Vasile, — *Doctor honoris causa* în *Foaia Diecezană*, Caransebeş, XLIV, 1929, nr. 29, 21 iulie, p. 2.

Moaca, Aurel, — *Portretul Arhiereului Filaret încadrat în doliu*, în *Foaia Diecezană*, Caransebeş, XLV, 1930, nr. 42, 19 octombrie, p. 7.

Redacţia, — *† Arhiereul Dr. Filaret Musta*, în *Foaia Diecezană*, Caransebeş, XLV, 1930, nr. 42, 19 octombrie, p. 2-4.

Mulţumiri

Acestă lucrare a fost finanţată din contractul POSDRU/159/1.5/S/140863, proiect strategic ID 140863 (2014), cofinanţat din Fondul Social European, prin programul Operaţional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane 2007-2013.

BDD-A21812 © 2014 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:51:03 UTC)